

38

ADVN-Medelingen

DRIEMAANDELIJKS
VIERDE TRIMESTER 2012

Dit is het achtendertigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*. De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief-, documentatie- en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, natievorming, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

| Bijdragen |

Tom Cobbaert, Alexander Jocqué,
Andreas Stynen, Frank Seberechts,
Frans-Jos Verdoodt & Rita Verelst

| Digitale beeldbewerking |

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

| Fotografie |

Peter Maes & Tom Cobbaert

| Vormgeving |

Ann Van Gastel

| Coördinatie |

Sophie Gyselinck

| Administratie |

Marleen Deridder

| Druk |

New Goff, Mariakerke

| Verantwoordelijke uitgever |

Frans-Jos Verdoodt
Massemssteenweg 321.A, 9230 Massemen

ADVN ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37
[F] +32 [0]3-226 64 05
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
postrekening: BE29 0001 5877 6064 | BPOTBEBB1
bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB
bouw- en renovatiefonds: BE23 4198 0595 9991 | KREDBEBB

www.facebook.com/ADVNVzw

Met steun van de
Vlaamse overheid

Overname van bijdragen kan enkel na schriftelijke toestemming van de uitgever
© 2012 Archief en documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw

Amuseren wij ons kapot? Natuurlijk niet

Wie tijdens zijn apenjongensjaren noch degelijk kon voetballen noch een andere sport kon beoefenen met enige kans op succes, die hoeft daarom nog niet te wanhopen. Want een droom koesteren biedt soms meer werkelijkheid dan de werkelijkheid zelf. Neem nu het verlangen om een *Vespa* te bezitten, die zoemende *wespa* van de voormalige vliegtuigbouwer Piaggio. Vespa, dat betekent de charme van een paar kleine wielen en wat licht metaal. En verder: rijden-rijden maar, door de straten van hartje Rome, de knieën tegen elkaar geklemd, met kleurig hemd en dito das, flapperend in de zwoele wind die over de keizerlijke forums waait. Uitstekend geschikt om il signor Federico Fellini opnieuw op weemoedig-flamboyante gedachten te brengen.

Vespa is dus fijn. Maar misschien zijn wij intussen ietwat te achteloos voorbijgegaan aan het charmante vehikel dat de heren William Harley en Arthur Davidson in 1903 lieten bouwen en dat na de Tweede Wereldoorlog de motor werd met het onnabootsbare geluid en het ergonomische zadel, iets voor heren en dames van stand. Men bestijgt zo'n machine op de wijze waarop de Vier Heemskinderen om de tien jaar plaatsnemen op hun Dendermondse Ros Beiaard. In de zin van: "ziet ze rijden, 't zijn de schoonsten van ons land".¹ De destijds gevreesde Belgische wegpolitie ontleende haar enige charme trouwens aan de sierlijke wijze waarop zij met haar Harleys over de wegen gleed. Net zolang tot zij die mooie werktuigen te gevaarlijk, te weinig wendbaar en te traag ging vinden en hen dus verving door de Duitse degelijkheid van de Bayerische Motoren Werke. Een merkenontrouw die men dan weer niet kan verwijten aan de Hells Angels. Die laatsten worden volgend jaar trouwens beloond voor hun HD-geloof: de paus gaat hen ontvangen en hen zegenen en nadien mogen zij een galante parade houden in de straten van Rome. Het moeten niet altijd Vespa's zijn in die heilige stad. De schoonheid van motoren in beweging heeft vele aristocratische gezichten. Techniek is de steen der wijzen waar de alchimisten zo verbeterd op zoek naar waren. De homo sapiens heeft reeds een lange weg afgelegd, maar hij houdt – om in Vespa- of HD-taal te spreken –, zelf nog het stuur in eigen handen. Tenminste zolang hij niet met huid en haar wordt opgepeuzeld door de homo digitalis. Mocht het zover komen, dan zullen wij ons wellicht 'kapot amuseren'² zonder één fysieke duw te moeten geven, zonder de hoge trappen te moeten beklimmen van een museum of een bibliotheek of een archief. Want

die laatste zullen dan wel dag en nacht open zijn via ons iPadje³, maar zij zullen misschien niet meer bestaan.

Gewoon-gewoon zijn, dat wordt stilaan moeilijk. In mijn gemeente – het possessivum voor mijn woonplaats – wordt een nieuwe kunst-academie gebouwd. Daar kan iedereen wellicht bijzonder blij mee zijn. Alleen moeten de burgers ook kunnen begrijpen wát er eigenlijk wordt gebouwd. Want in de nieuwe marketing van projectontwikkelaars heet zo'n kunstacademie voortaan een 'creatieve hotspot', met o.a. een 'chill-out ruimte' en een fuifzaal die ook kan gebruikt worden voor 'staande concerten, stand up en performance' en 'op de begane grond is een grand café vanwaar je naar de kelder kan'.⁴

Als toekomstperspectief kan die laatste mededeling natuurlijk wel tellen: op zee gaan schepen ook soms naar de kelder.

Amuseren wij ons kapot in dit soort nieuwe wereld? Natuurlijk niet.

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) Cf. *Het Ros Beiaardlied*, verbonden aan de folkloristische Ros Beiaard Ommegang in Dendermonde.

(2) Een verwijzing naar J. De Preter, Wij amuseren ons kapot. De kinderen van de digitale revolutie: steeds dommer, steeds oppervlakkiger, in: *De Standaard*, 11 augustus 2012, p. 12 en N. Postman, *Amusing Ourselves to Death*, New York, 1985.

(3) Onverschillig welke generatie van die toestelletjes hier wordt bedoeld.

(4) *Nieuwsbrief Cordonnier*, september 2012.

ADVN, VPRY440

NEDERLANDERS VAN NOORD TOT ZUID

Het Algemeen-Nederlands Verbond (ANV) en zijn archief

Het honderdjarig jubileum van het Algemeen-Nederlands Verbond (ANV) werd in 1995 gevierd in aanwezigheid van de Nederlandse koningin Beatrix en de Belgische koning Albert. Tot spijt van velen ging dit niet gepaard met een groots opgezette tentoonstelling of een *Gedenkboek* zoals dat verscheen bij het vijfde lustrum in 1923. In plaats daarvan verscheen onder de redactie van Pieter van Hees en Hugo De Schepper een boek getiteld *Tussen cultuur en politiek*. Een titel die illustratief is voor de breuklijn waarop het ANV in zijn bestaan heeft moeten balanceren. Met veelvuldig vallen en opnieuw overeind krabbelen als resultaat. Een breuklijn die trouwens lange

tijd gelijk liep met de landsgrenzen. De evenwichtsoefening tussen taal en politiek, tussen Nederlanders en Vlamingen, was al vanaf het ontstaan in het ANV aanwezig.

Vlaamse actie en Hollandse neutraliteit

Het artikel *Heeft de Nederlandsche taal eene toekomst* dat verscheen in het in Chicago uitgegeven tijdschrift *De Nederlander*, inspireerde de Vlaming Hippoliet Meert in 1893 tot het schetsen van de spreiding van de Nederlandstaligen over de wereld en de uiteindelijke oprichting van een Algemeen Nederlandsch Verbond op 27 april 1895. Zo luidt de historische canon tenminste. Historicus Frank van Berne contextualiseert die ontstaansgeschiedenis echter vooral binnen de Vlaamse beweging. Volgens Van Berne speelde de Vlaamsgezinde liberaal Meert met zijn initiatief in op de, ondanks de taalwetten van 1873 en 1883, nauwelijks gewijzigde positie van het Nederlands in België en de kansen voor een betere parlementaire vertegenwoordiging dankzij het algemeen meervoudig stemrecht. De rede die Meert op 27 april 1895 voor het Brusselse Kunstgenootschap De Distel hield, stelde dan ook de verspreiding van het Nederlands in alle aspecten van de Vlaamse samenleving voorop. De positie van de taal in (Noord-)Nederland werd daarbij als voorbeeld genoemd.

De oprichting in 1895 was echter een uitsluitend Vlaamse aangelegenheid en kende in Nederland slechts een bescheiden weerklank. In 1896 werd er wel een afdeling in Enschede opgericht, maar verder was er boven de Moerdijk geen activiteit te bespeuren. Dit in tegenstelling tot de zeer actieve lokale afdelingen in Vlaanderen. Het eerste hoofdbestuur was weliswaar paritair samengesteld uit Nederlanders en Vlamingen, maar had amper invloed. Het door Meert eerder in Gent gelanceerde tijdschrift *Neerlandia* groeide in 1897 uit tot een effectieve spreekbuis van het Verbond. In augustus van datzelfde jaar vond in Dordrecht het 24ste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres plaats. Heel opmerkelijk riep de Nederlander Herman J. Kiewit de Jonge daar op tot de oprichting van een Algemeen Nederlandsch Taalverbond. De aanwezige Vlamingen, waaronder Meert, wezen hem echter op het bestaan van het ANV. De uitbreiding naar

Hippoliet Meert (1865-1924) op portret in 1923. [BE ADVN AC107]

Neerlandia, opgericht door Meert, werd in 1897 het tijdschrift van het ANV. [ADV, VY9000357]

Nederland was vervolgens een feit en er werden drie groepen ingericht: Nederland, België (inclusief Frans-Vlaanderen) en Zuid-Afrika. In 1898 verhuisde de hoofdzetel van Gent naar Dordrecht en daarmee ook het leidinggevende gewicht in het ANV. De verschillende visies op het ANV zorgden voor een langdurige moeilijke verhouding tussen Nederlanders en Vlamingen in het Verbond. Terwijl Vlamingen hoopten op steun uit het Noorden voor hun ontvoogdingsstrijd, propageerde het Verbond politieke en levensbeschouwelijke neutraliteit die actieve steun uitsloot. De Nederlandse groep van het ANV keek, voortgaand op de verhoudingen binnen de Taal- en Letterkundige Congressen, eerder afstandelijk en zelfs paternalistisch naar de Vlaamse beweging.

De vrij neutrale doelstelling die het “*verdedigen van de taalbelangen door het verbinden van taalgenoten*” was, kwam in 1902 voor het eerst onder vuur te liggen. De aanleiding hiervoor lag echter niet in

Vlaanderen, maar bij de Boerenoorlogen in Zuid-Afrika. Met nieuwe statuten wijzigde het ANV in 1905 zijn koers en streefde het voortaan in de eerste plaats naar het verdedigen van de handelsbelangen van de ‘Nederlandse stam’. Op die manier kwamen er ook ANV-afdelingen in de Nederlandse kolonies tot stand. De Vlaamse groep binnen het ANV had weinig boodschap aan dit economische verhaal en concentreerde zich vooral op de vernederlandsing van de Gentse Rijksuniversiteit. Zo werd in 1907, op een algemene vergadering van de Groep België, de Vlaamse Hoogeschoolcommissie opgericht met Max Roose als voorzitter en Hippoliet Meert als secretaris.

Groot-Nederlands of klein-Nederlands

De Eerste Wereldoorlog verlamde de werking van het Verbond. Het Nederlandse hoofdbestuur onder leiding van Pieter J. de Kanter nam afstand van het activisme in Vlaanderen als zijnde een binnenlandse aangelegenheid van België en zorgde zo voor een nieuwe interne tegenstelling. Verschillende radicale leden verenigden zich in De Dietsche Bond (1917) en later ook in het Dietsch Studentenverbond (DSV, 1922). Beide verenigingen propageerden de Groot-Nederlandse gedachte. Zich daartegen afzettend, bleef het ANV zich tijdens het interbellum manifesteren als een neutrale en zuiver culturele organisatie. Op die manier kon het de jaarlijkse subsidie van de Nederlandse overheid vrijwaren, maar verloor het zijn koepelfunctie. Het ANV had namelijk in Vlaanderen amper nog voet aan de grond en werd de facto een louter Nederlandse organisatie.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog bepleitte de pas benoemde voorzitter Jan de Vries het nationaal-socialisme en de aansluiting van Nederland en Vlaanderen. Dit stuitte bij de rest van het ANV op fel verzet en De Vries trad in 1941 noodgedwongen af als voorzitter. Het Verbond werd weliswaar door de bezetter getolereerd, maar kon niets anders doen dan

Pieter J. de Kanter bepaalde in het interbellum de strikt Nederlandse koers van het ANV. [BE ADVN AC107]

Boekverspreiding was één van de kernactiviteiten van het ANV en leidde tot eigen boekeries en leeszalen, zoals deze in Lier. [BE ADVN AC107]

proberen te overleven. De publicatie van *Neerlandia* werd in 1943 opgeschort door papierschaarste. Enkel de afdeling Boekverspreiding bleef significant actief. De eerste naoorlogse jaren brachten geen koerswijziging ten opzichte van het interbellum. Het ANV bleef sterk Nederlands georiënteerd en het verlies van Nederlands Oost-Indië zwakte die tendens allerminst af. Op het einde van de jaren 1940 herleefde het ANV in Vlaanderen rond Maurits Van Gijsegem, wat in 1949 resulteerde in een nieuw Brussels afdelingsbestuur onder voorzitterschap van Willem Thelen. In de eerstvolgende jaren werden er afdelingen opgericht in Roeselare, Antwerpen en Leuven.

Nederland en Vlaanderen, samen in Europa

De jaren 1950 betekenden voor het ANV een nieuwe wending op organisatorisch en inhoudelijk vlak. Zo werd de werking geprofessionaliseerd door de aanstelling van een directeur en werd het verbondsbestuur meer democratisch gereorganiseerd door de ontbinding van de Groep Nederland en de rechtstreekse afvaardiging vanuit de afdelingen. In 1955 werden de eerste Visser-Neerlandiaprijzen uitgereikt. Herman L.A. Visser had bij testament de helft van zijn vermogen aan

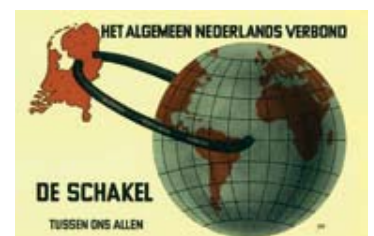
het ANV nagelaten. – De joodse Nederlander Visser beëindigde op 28 mei 1943 zijn leven om niet door de Duitsers te worden gedeporteerd naar de kampen. – Op basis van het testament werden er culturele, artistieke en persoonlijkheidsprijzen ingericht. Om die enig gewicht te geven riep het ANV commissies en jury's in het leven.

Op inhoudelijk vlak kon het ANV niet achterblijven bij de toenemende internationalisering. De oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) en vooral de Benelux noopten het ANV tot een herpositionering. Het zag in het Beneluxverdrag twee fundamentele gebreken: het was te Belgisch, dus te weinig Vlaams, en te economisch, terwijl het ANV liever een meer culturele invulling van de samenwerking vooropstelde. Op Europees niveau werd dan weer gepleit voor de positie van het Nederlands. Wat de Vlaamse beweging betreft, bleef het ANV een voorzichtige politiek hanteren en beperkte het zich tot steun aan de eisen waarover een brede consensus bestond.

Onder de leiding van algemeen voorzitter Frans Koote zette de organisatorische en inhoudelijke vernieuwing zich ook in het begin van de jaren 1960 verder. Het opgaan van het Erasmusgenootschap en het Genootschap De Nederlanden in Europa bracht personen als Remi Piryns, Arie W. Willemsen, Jan Meuwese en Johan Flerackers in

De invulling die het ANV gaf aan de relatie Nederland-Vlaanderen reflecteerde in de werwingscampagnes. [BE ADVN AC107 en VGCA112]

het ANV. Zij zouden in de daaropvolgende jaren hun stempel op het ANV drukken. In navolging van zijn leermeester Pieter Geyl pleitte Willemsen dat het ANV zich met de actie voor een algemeen-Nederlandse samenwerking moest aansluiten bij het Europese federalisme en bij de culturele autonomie van Vlaanderen in België ten nadele van het staatsnationalisme. Op basis van aanbevelingen na een onderzoek naar de organisatie en de structuur, het rapport-Dumon, werd ook de werking verder geprofessionaliseerd.

In de jaren 1970 en 1980 bleef het ANV ijveren voor een verdere culturele integratie tussen Nederland en Vlaanderen en de verspreiding van de Nederlandse taal en cultuur op internationaal vlak en lobbyde het daarvoor actief bij de politieke verantwoordelijken. Het meest succesvolle resultaat was de totstandkoming van het Taalunieverdrag in 1980. Het ANV verheugde zich dan ook dat de Nederlandse Taalunie *“de integratie van Nederland en de Nederlandstalige gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren”* vooropstelde.

Het ANV kende in die periode ook moeilijkheden. In 1978 stond het ANV aan de wieg van het Algemeen-Nederlands Congres (ANC). Het nieuwe contact-, studie- en documentatiecentrum hernam vanaf 1980 de Nederlandse congressen, die na de Eerste Wereldoorlog nog slechts sporadisch hadden plaatsgevonden. Zeventien permanente werkgroepen rond Nederlands-Vlaamse samenwerking zouden er gezamenlijk verslag uitbrengen. Het ANV kwam echter, mede door toedoen van gemeenschappelijk voorzitter Hendrik Fayat, in de schaduw te staan van het ANC en dreigde in 1986 zijn subsidie van de Nederlandse overheid te verliezen. Het onduidelijk onderscheid met het ANC, waarmee het de invulling van *Neerlandia* en het secretariaat deelde, noopte het ANV tot nieuwe toekomstplannen los van het ANC en een nieuwe conferentie onder de noemer *De Nederlanden Nu*.

Een nieuw profiel?

Onder voorzitterschap van André De Beul werd in 1995 niet alleen het eeuwfeest van het ANV gevierd, maar kwam dankzij actieve participatie van het Verbond ook het Cultureel Verdrag tussen Nederland en Vlaanderen tot stand. Door het wegvallen van subsidies, ging het ANC in 1997 opnieuw op in het ANV. Een aantal jaren later kreeg het Verbond echter eveneens een negatief subsidieadvies van de Nederlandse Raad voor Cultuur, omdat de verdiensten van de vereniging niet meer aantoonbaar waren. Kort daarna verloor het ook

Opening van het nieuwe ANV secretariaat in Den Haag op 19 september 1988: (vlnr) Luc Ceysens (Belgisch ambassadeur), Henk Waltmans (algemeen voorzitter ANV), Elco Brinckman (Nederlands minister), Jan Kits Nieuwenkamp (algemeen secretaris ANV), Evrard Raskin (voorzitter Vlaanderen ANV), en Han-Maurits Schaapveld (Nederlands ambassadeur). [BE ADVN AC107]

de Vlaamse subsidies. Het ANV reageerde in 2008 met een algemene reorganisatie onder leiding van voorzitter Bert van der Stoel. Deze herstructurering leidde echter tot een breuk met een Vlaamse groep ANV'ers die met een eigen organisatie verder gingen. Sindsdien zijn er in Vlaanderen twee ANV's actief. Ondertussen moderniseerde het ANV het tijdschrift *Neerlandia* en profileert het zich vandaag als een vereniging voor Nederlands-Vlaamse samenwerking. Daarmee probeert het opnieuw aansluiting te zoeken bij de actuele tendensen.

Het ANV-archief: van Den Haag tot Antwerpen

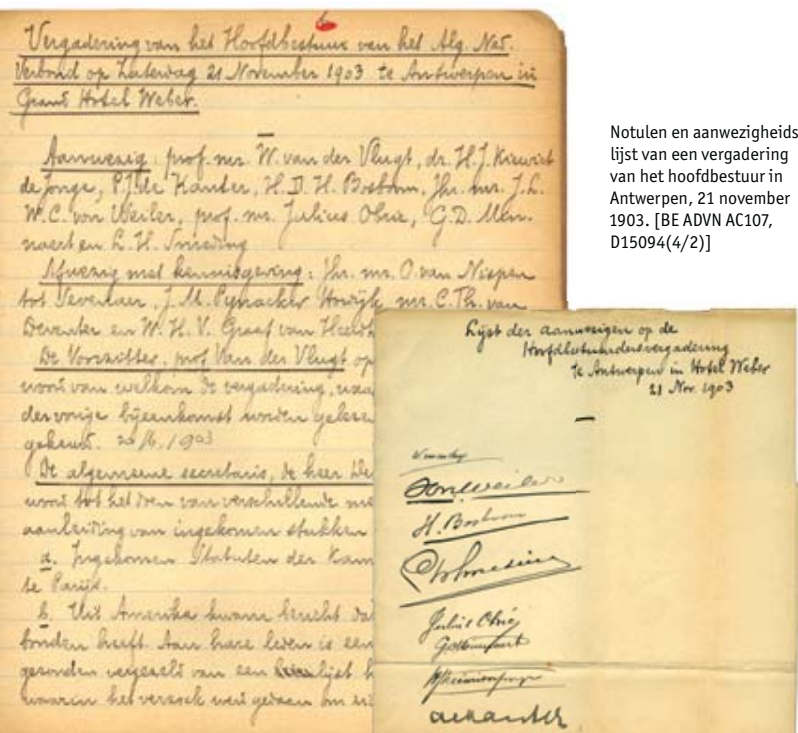
Op 28 oktober 1973 richtte Arie W. Willemsen een nota over het verbondsarchief aan het hoofdbestuur van het ANV. Daarin beklemtoonde hij het belang van het ANV voor de Vlaamse beweging in de periode voor de Eerste Wereldoorlog. Het archief was voor Willemsen onmiskenbaar een belangrijke bron voor het historisch onderzoek van de Vlaamse en Groot-Nederlandse beweging. Nog volgens Willemsen moest het archief tot 1945 publiek toegankelijk gemaakt worden voor onderzoek en ondergebracht worden bij een instelling waar de historische waarde van het archief het best tot zijn recht kwam. Die suggestie werd door het hoofdbestuur ter harte genomen, dat in 1974 het oudste deel van het archief (1898-1941) uit het secre-

tariaat in Den Haag naar het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (AMVC) in Antwerpen overbracht.

Helaas was het archief reeds in de jaren 1960 ten prooi gevallen aan een grote 'opruiming'. Bij de opheffing van de oude Stamboekrij in 1966 ging veel materiaal vanaf 1940 tot het midden van de jaren 1960 verloren. De oudere archieven bleven vanwege hun historisch belang of antiquarische waarde grotendeels gespaard van vernietiging.

De archiefoverdracht van 1974 werd in de aanloop naar het jubileum van 1995 tijdelijk ondergebracht in het Katholiek Documentatiecentrum in Nijmegen. Daar werd het geïnventariseerd door historicus Frank van Berne. Ondertussen raakte het resterende verbondsarchief in Den Haag na de verhuizing van het oude kantoor aan de Surinamestraat naar de Jan van Nassaustraet enigszins in onbruik. Het ANV zocht naar een mogelijkheid om dit tweede deel van het archief in Nederland onder te brengen, maar o.m. het Nationaal Archief in Den Haag toonde geen belangstelling. In 1994 werd historicus en archivaris Pim van der Meiden aangezocht om dit tweede deel te schonen en te ordenen. Na de voltooiing hiervan in 1996 adviseerde hij, net als Willemsen in 1973, het archief over te dragen aan het AMVC in Antwerpen.

Bij de reorganisatie van het ANV in 2008 en een nieuwe verhuis van het verbondskantoor werd een bestemming gezocht voor een derde grote archiefoverdracht. Nogmaals werd naar Vlaanderen gekeken, waar het archieflandschap ondertussen grondig geëvolueerd was. Het AMVC profileerde zich nu in de eerste plaats als Letterenhuis en de archieven van vooraanstaande leden (o.m. André De Beul, Evrard Raskin, Odila Vandenberge en Arie W. Willemsen) en aanverwante organisaties waren gedeponneerd in het ADVN. Het was dan ook een logische stap dat het ANV in 2008 contact nam met het ADVN om de derde archiefoverdracht, waaronder het archief van de Visser-Neerlandiaprijzen, in bewaring te geven. Meteen werd ook een akkoord gesloten over de overheveling van het ANV-archief van het AMVC/Letterenhuis naar het ADVN. Deze overheveling zal binnenkort plaatsvinden en alle delen van het historisch verbondsarchief in het ADVN samenbrengen.

Notulen en aanwezigheidslijst van een vergadering van het hoofdbestuur in Antwerpen, 21 november 1903. [BE ADVN AC107, D15094(4/2)]

Het archief in het Letterenhuis beloopt circa 51 strekkende meter en omvat volgens de inventarissen van Van Berne en Van der Meiden briefwisseling (1894-1941, 1950-1988), jaarverslagen (1940-1985), bestuursdocumenten (1899-1934, 1951-1992), personeelsdossiers (1946-1974), afdelingsdossiers (1948-1990), documenten over activiteiten zoals afdelingsavonden (1948-1990), tentoonstellingen (1934-1938) en films (1922-1941), documenten over bijzondere commissies zoals de Taalwacht (1912-1936), documenten over de Algemeene Nederlandsche Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer en andere organisaties (1915-1940, 1975-1990), het ANC (1979-1988), het financieel beheer (1902-1940, 1937-1990), de redactie van *Neerlandia* (zeer fragmentair 1904-1941), foto's en diverse uitgaven van het ANV en zijn afdelingen.

Het verwerkte archief in het ADVN (BE ADVN AC107) beloopt dan weer circa 28 strekkende meter en omvat briefwisseling (1974-2005), jaarverslagen (1963-2005), organisatiedossiers (1908-2006), bestuursdossiers (1940-2001), documenten over de ledenwerking (1938-2002), personeelsdossiers (1960-2002), afdelingsdossiers

Algemene vergadering van de Groep Nederland in Rotterdam, 18 juni 1924. [BE ADVN AC107]

(1905-2005), documenten over het beheer van goederen (1939-2004), boekhouding en andere financiële dossiers (1937-2007), documenten over de organisatie van activiteiten (1879-1995), de Stamboekrij en de Boekverspreiding (1940-1994), het Visser-Neerlandia fonds (1954-1999), diverse werkgroepen en commissies (1978-2005), dossiers over samenwerkingsverbanden met o.m. de Nederlandse Taalunie (1974-2003) en de Algemeen-Nederlandse Congressen (1978-1995) en dossiers over *Neerlandia* (1968-1996).

Behalve in het Letterenhuis en het ADVN bevindt er zich nog dynamisch archief bij het ANV in Den Haag, maar eveneens bij de ANV vzw in Brussel (vanaf ca. 1980). Verder zijn er verschillende afdelingsarchieven verspreid geraakt over archiefinstellingen in Nederland en Vlaanderen. In het AMVB in Brussel bevindt zich het archief van de afdeling Brussel verzameld door Maurits Van Gijsegem. Het archief beloopt een halve meter en omvat over de jaren 1922 tot 1977 statuten, notulen, briefwisseling, ledenlijsten, documenten over *Neerlandia* en activiteitendossiers. Dezelfde archiefinstelling bezit ook het *Huldeboek* dat in 1905 door de afdeling Aalst aan Hippoliet Meert werd opgedragen. Het archief van de afdeling Gent afkomstig van Hippoliet Meert en Maurits Van Gijsegem wordt bewaard in de Universiteitsbibliotheek van de UGent. Het bevat hoofdzakelijk briefwisseling, uitnodigingen en programma's (1897-1965). Het persoonlijk archief van Hippoliet Meert over het ANV bevindt zich dan weer in het archief van de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde (KANTL) in Gent (1887-1914). In Nederland bezit het Nationaal Archief in Den Haag een stuk van het archief van de afdeling Nieuw Nederland in New York. Het Noord-Hollands Archief en het Historisch Centrum Leeuwarden hebben dan weer respectievelijk archief van de afdelingen Haarlem (1900-1969, circa 0,5m) en Leeuwarden (1907-1933, 1 archiefdoos) in hun collectie. In het Brabants Historisch

Lied van het ANV geschreven door Willem Gijssels en gecomponeerd door Emiel Hullebroeck, opgedragen aan voorzitter Kiewiet de Jonge in 1908. [BE ADVN AC107]

Informatiecentrum (BHIC) worden er ten slotte meerdere documenten over het ANV in het Fonds Vlaamse beweging en het archief van Jan E. de Quay (1965-1979) bewaard.

Naar alle waarschijnlijkheid bevinden er zich nog talloze archieven over het ANV en zijn afdelingen bij personen die actief waren (of zijn) in het ANV of bij hun erfgenamen. In navolging van Arie W. Willemsen willen wij dan ook het belang van ieder archief over het ANV benadrukken en alle documenten over het ANV verwelkomen in het ADVN om deze professioneel te bewaren en te ontsluiten voor de toekomstige historiografie. [rc]

Bronnen bij deze bijdrage: F. van Berne, *Algemeen-Nederlands Verbond (ANV)*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tiel, 1998, pp. 249-252; G.W. van der Meiden, Oude archieven van het ANV, in: *Neerlandia*, jg. 106, 2002, nr. 2, pp. 40-41; J. van der Velden, Met de voorzitter in gesprek..., in: *Neerlandia*, jg. 113, 2009, nr. 1, pp. 4-5; P. van Hees & H. De Schepper (red.), *Tussen cultuur en politiek. Het Algemeen-Nederlands Verbond 1895-1995*, Den Haag, 1995; www.anv.nl, www.anv-vzw.eu, www.archiefbank.be en www.archieven.nl.

EEN LAATSTE RUSTPLAATS? Herman Van den Reeck en postuum getouwtrek

Het is een verontrustend, macaber beeld. Een grafdelver aan het werk, drie mannen met de blik op stoffelijke resten in een geopende lijkst. We schrijven oktober 1943 en bevinden ons op het Kielkerkhof, sinds 1874 de begraafplaats van de stad Antwerpen. Het halfvergane lichaam is dat van Herman Van den Reeck, de Vlaamsgezinde student die in 1920 tijdens een verboden 11-julieviering dodelijk was verwond. Het tafereel roept prangende vragen op. De jongeman was destijds met veel vertoon naar zijn laatste rustplaats gebracht (zie *ADV-N-Mededelingen* 36); waarom werd hij nu dan uit het graf gehaald? En waarom vereeuwigde een fotograaf van het veelgelezen dagblad *Volk en Staat* dit morbide moment? De antwoorden brengen een opmerkelijke geschiedenis

aan het licht, door bestuurlijke ingrepen en ideologische overtuigingen geritmeerd. In de vroege twintigste eeuw zag het Antwerpse stadsbestuur zich geconfronteerd met een nijpend plaatsgebrek op het Kielkerkhof. Om daaraan te verhelpen werd in 1917 het domein Schoonselhof aangekocht, als nieuwe stedelijke begraafplaats. Door de oorlog liep het project echter vertraging op en pas in het najaar van 1921 volgde de opening. Omdat de oude dodenakker op termijn zou worden opgeruimd – in 1952 werd het Kielpark ingehuldigd – was het overbrengen van graven mogelijk. Voor die van de zogeheten Vlaamse Hoek zou dit op stadskosten gebeuren, zo werd in 1936 beslist. Sedert de dood van Hendrik Conscience in 1883 waren stelselmatig graven van andere Vlaamse pro-

minenten als August Michiels, Victor Driessens of Julius De Geyter rond diens praalgraf gegroepeerd, zodat een soort pantheon was ontstaan. Zonder Van den Reeck, evenwel: sinds een tiental jaar ontbrak het er aan ruimte, als het stadsbestuur hem die bovendien al zou hebben toegewezen. In november 1938 werden Conscience, Peter Benoit en Leopold De Wael als eersten opgegraven en naar hun nieuwe rustplaats gebracht. Hoewel geen plechtigheid was voorzien, was de persbelangstelling groot. Enkele maanden later volgden nog vier anderen die tegenover Conscience's praalgraf een plek kregen. Zo ontstond een afgeslankte versie van de vroegere Vlaamse Hoek. De hoogst aangeschreven plek op Schoonselhof was het trouwens niet: die status gold voor het wat verder gelegen ereperk N, bedoeld voor "*Antwerpen's grootste mannen*"¹ – of toch zij die pas na de opening van de begraafplaats overleden. Conscience's gedenkteken was bovendien te omvangrijk voor die locatie. Tijdens de bezetting werd de politiek van het postuum verenigen van Vlaamse boegbeelden voortgezet. Onder Leo Delwaide stelden men de vooroorlogse plannen inzake de verhuis echter bij. Zo kreeg Edward Coremans in 1942 niet de op het (ere)perk Z1 voorziene plaats, maar wel een plaats onmiddellijk naast Conscience, een vorm van rehabilitatie. Een jaar nadien was het de beurt aan Van den Reeck, op verzoek van diens vader. Van een gewone concessie op het Kiel ging het op stadskosten naar ereperk Z1. In aanwezigheid van zijn familie, een vertegenwoordiger van de stad en Vlaams-nationalisten als *Volk en Staat*-directeur Karel Peeters, werd zijn kist blootgelegd en geopend. Na de herbegrafenis in een nieuwe kist bracht,

De opgraving van Herman Van den Reeck op het Kielkerkhof, in aanwezigheid van o.m. Karel Peeters (centraal op de foto), 1943. [ADV-N, VFA319]

Het grafmonument van Herman Van den Reek op het Schoonselhof, met een beeldhouwwerk van Cyriel Couvreur. [ADVN, VFA6324]

nog diezelfde ochtend, havenschepen Jan Timmermans (VNV) op het Schoonselhof een groet uit. Dat heel deze actie politiek geïnspireerd was en tot doel had Van den Reek voor een bepaalde agenda in te zetten, is duidelijk. Een gevolg was dat twee jaar later, in september 1945, het naoorlogse stadsbestuur het graf opnieuw liet openen; het monument, een beeldhouwwerk van Cyriel Couvreur, werd samen met het lijk naar een gewone concessie 'verbannen'. Door de associatie met het fascistische gedachtegoed verdiende Van den Reek het niet langer te rusten in het gezelschap van gerespecteerde Vlaams-nationale en Antwerpse iconen. Twee decennia later bleek de 'laatste rustplaats' wederom een relatief begrip. De bevrijding had een einde gemaakt aan de jaarlijkse, almaar radicalere manifestaties aan het graf van de vermoorde student. Pas in 1960 werd opnieuw met de traditie aangeknoopt, onder de hoede van het pluralistische Aktiekomitee Herman Van den Reek. Dat slaagde in het opzet om Van den Reeks

naam te zuiveren. Niet alleen sprak burgemeester Lode Craeybeckx al in 1960 een herdenkingsrede uit, zes jaar later besliste zijn college om de student in ere te herstellen: als ultieme blijk van erkenning mocht ook hij voortaan Conscience flankeren, een grotere eer nog dan hem in de oorlogsjaren was gegund. Zelfs 't Pallieterke gaf het stadsbestuur uitzonderlijk "graag een héél grote pluim".² De volharding van het comité ten spijt, deemsterde de geestdrift voor de grafhuldes de volgende decennia toch weg, tot ze na 1993 ophielden. Ook de officiële bloemenhulde verdween in 2004 van het 11-juliprogramma. Die situatie getuigt van een omslag in het collectieve herinneren. Het klinkt thans als een achterhaald idee, dat het Vlaamse volk haast lichamelijk contact met gestorven boegbeelden nodig heeft om met succes zijn rechten te verdedigen. Nochtans waren het dergelijke overwegingen die ertoe hadden geleid dat bij het overbrengen van Conscience en Benoit in 1938 macabere foto's in de krant waren gepubliceerd. Ondanks het inzetten van een fotograaf, deed *Volk en Staat* dit bij Van den Reek om onbekende redenen niet, al bevatte het blad wel lugubere details zoals dat "de haren en de tanden [...] nog goed bewaard" bleken.³ Wat wij nu als een gruwelijk beeld van een lijk in ontbinding zien, gold zeventig jaar geleden nog als een aansporing tot nationale moed. [AS]

Bron bij deze bijdrage: A. Stynen, *Een geheugen in fragmenten. Heilige plaatsen van de Vlaamse beweging*, Tielt, 2005.

(1) Antwerpen, Stadsarchief, MA 11794: nota aan College, 26 oktober 1920.

(2) Erepark, in: 't Pallieterke, 15 december 1966.

(3) Het stoffelijk overschot van Herman Van den Reek naar het Schoonselhof overgebracht, in: *Volk en Staat*, 9 oktober 1943.

DE VLAAMSE LEEUW Een lied met Duitse wortels

In 1847 zetten twee Vlamingen, meer bepaald de Oost-Vlamingen Hippoliet Van Peene (1811-1864) en Karel Miry (1823-1889), de tekst en muziek van het volkslied *De Vlaamse Leeuw* op papier. Een zoektocht naar de oorsprong van *De Vlaamse Leeuw* maakt evenwel duidelijk dat zowel auteur als componist hun inspiratie buiten Vlaanderen haalden, namelijk in Duitsland.

Wat de tekst betreft, is er een onmiskenbare overeenkomst met Nikolaus Beckers *Rheinlied*, dat de uit Bonn afkomstige Duitser dichtte in 1840, zeven jaar alvorens Van Peene *De Vlaamse Leeuw* schreef. Niet alleen de inhoudelijke boodschap van beide liederen – vervang *Rhein* door *Vlaamse Leeuw* – komt zowat op hetzelfde neer. Van Peene gebruikte soms letterlijke vertalingen om deze boodschap te verwoorden. Zelfs het metrum is nagenoeg volledig gelijklopend. Voor het muzikale aspect van *De Vlaamse Leeuw* valt de invloed van Robert Schumanns lied *Sonntags am Rhein* dan weer niet te loochenen. De openingsmaten van dit stuk, eveneens gecreëerd in 1840 maar zonder verband met het *Rheinlied*, zijn precies dezelfde als de aanvang van het refrein van *De Vlaamse Leeuw*.

De gelijkenissen tussen de tekst en de muziek van *De Vlaamse Leeuw* en andere bestaande werken zijn te frappant om van toeval te spreken. Maar waarom grepen zowel dichter als toonzetter terug naar uitgerekend Duitse voorbeelden? Wat Van Peenes gedicht betreft, dient de verklaring gezocht te worden bij de Europese politieke en culturele context in het midden van de 19de eeuw.

De jaren 1840 vormden immers een periode van bijzonder gespannen verhoudingen tussen Frankrijk en Duitsland. Als gevolg daarvan groeide het vaderlands sentiment in beide landen en de Rijn, sinds eeuwen een (symbolische) grens tussen de buurstaten, werd onderwerp van allerlei politieke en culturele propaganda. Het *Rheinlied* van Becker, dat al snel een enorme bekendheid en populariteit verwierf in Duitsland, is daar een voorbeeld van. Dit alles liet echter ook de gemoeiden in Vlaanderen niet onberoerd. De jonge Belgische staat stond erg argwanend tegenover de Franse politiek en volgde de Duits-Franse ontwikkelingen bijgevolg op de voet. Ook in culturele en intellectuele middens wantrouwde men de Fransen tot op zekere hoogte, waardoor van de weeromstuit de banden met Duitsland werden aangehaald. Het feit dat de Belgen er meer weerklink vonden, versterkte dat proces. Het was in dit politiek, cultureel en intellectueel klimaat dat Beckers *Rheinlied* via de Belgische advocaat Victor Delecourt (1806-1853) Vlaanderen bereikte. De letterkundige Jan De Laet (1815-1891) speelde het gedicht vervolgens door aan zijn vriend en collega Theodoor Van Ryswyck (1811-1849), die het vertaalde. Uiteindelijk was het dan Hippoliet

Van Peene die, in de schoot van de Gentse toneelvereniging Broedermin en Taelyver, in 1847 *De Vlaamse Leeuw* neerpande. Dat Karel Miry koos voor een lied van een Duitse componist als inspiratie voor de toonzetting van Van Peenes gedicht, dient in hetzelfde licht van die Vlaams-Duitse culturele toenadering rond 1840 gezien te worden. Zo

stonden, is het niet verwonderlijk dat initieel nogal eens over de grenzen gekeken werd voor inspiratie. Bovendien had Miry in het bijzonder de reputatie er niet voor terug te deinken om zijn naam te plaatsen boven een compositie die slechts deels zijn eigen vinding was. Een verklaring waarom Miry zich specifiek baseerde op *Sonntags am Rhein* van Schumann, is evenwel niet voorhanden.

Hoewel de oorsprong van *De Vlaamse Leeuw* dus onbetwistbaar in Duitsland ligt, mogen we niet vergeten dat de directe aanleiding voor de creatie van het lied binnen Vlaanderen moet gezocht worden. Niet alleen is het een understatement om te zeggen dat Conscience's *De Leeuw van Vlaanderen* een inspiratiebron vormde voor het gelijknamige gedicht; zonder de behoefte aan verdediging van de Vlaamse taalrechten en ontwikkeling van een Vlaamse identiteit, zou het lied überhaupt nooit het levenslicht hebben gezien. [A]

De partituur en de tekst van het Vlaamse volkslied.
[ADVN, DA334/7]

Bronnen bij deze bijdrage: A. Deprez, *De Vlaamse Leeuw. Feiten en stemmingen uit de jaren 1840-1848*, in: *Jaarboek De Fontaine*, 2, 1960, pp. 97-155; J. Dewilde, *Muziek*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, pp. 2114-2134.

stichtte Prudens Van Duyse (1804-1859), een van de pioniers van de muzikale ontplooiing binnen de Vlaamse beweging, in 1846 het Vlaamsch-Duitsch Zangverbond. Omdat een eigen Vlaamse muziekproductie en -traditie omstreeks die tijd nog in de kinderschoenen

De driedimensionale Vlaamse beweging. Of de 3D van de VB

Vlaamse beweging, wat bedoelt men daar eigenlijk mee?

Men kan natuurlijk vlot de EVB uit 1973-1975 nazeggen en stellen dat de Vlaamse beweging in wezen niet bestaat. Want *“De term Vlaamse Beweging is een fictieve benaming voor een samenspel van factoren, vlechtwerk van historische gebeurtenissen die door de beschouwer moedwillig geïsoleerd worden uit een bredere context...”*¹ EVB-redacteur Ludo Simons en zijn *compagnons de voyage* hadden natuurlijk geen ongelijk toen zij zichzelf op die wijze en in die bewoordingen beschermde tegen het risico van hun onder-neming. Zij deden immers een eerste worp naar een wetenschappelijk-encyclopedische benadering van de Vlaamse beweging.² Werkelijkheid en perceptie liggen inderdaad vaak op dezelfde zijde van de weegschaal van het historische geheugen. Maar men kan evenzeer stellen dat de historische werkelijkheid driedimensionaal is, omdat al de maatschappelijke domeinen met elkaar zijn verweven, zoals de historicus en onderwijsdeskundige Hugo Van de Voorde het in algemene zin formuleert in zijn omstandige monografie over de politieke wereldgeschiedenis na 1945.³ Het probleem voor de historicus, aldus de auteur, bestaat hierin dat hij *“die werkelijkheid echter moet ‘versnijden’”* op *“het platte vlak van het papier”*, waardoor de lezer *“dreigt de driedimensionale verwevenheid uit het oog te verliezen”*.⁴

En laat dat punt nu uitgerekend de achilleshiel zijn van een wetenschappelijk tijdschrift als *Wetenschappelijke tijdingen*, dat zich tot doel stelt de geschiedenis van de Vlaamse beweging op een welversneden wijze toe

te vertrouwen aan het platte vlak van het papier. Er bestaan dus eenvoudiger, zeg maar lichtvoetiger manieren om *“al peinzend te wandelen”*⁵ doorheen de siertuin van wetenschappen en kunsten. Maar noblesse oblige, al moet u die ‘adeldom’ natuurlijk niet al te letterlijk nemen, het blijft gewoon de plichtsbehartiging van een tijdschrift. Dus ook van *Wt*.

Om die ‘driedimensionale verwevenheid’ en het vlakke, gewillige papier zo vloeiend mogelijk op elkaar te kunnen afstemmen, hebben wij in het onderhavige *Wt*-nummer een maximum aan recensies opgenomen. Het kritisch analyseren van publicaties draagt immers aanzienlijk bij tot het inzichtelijk kennismaken met de verscheidenheid aan hoogtes, breedtes en dieptes van de geschiedenis. Onder meer de sociaaleconomische aspecten van de Vlaamse beweging, die niet steeds voldoende ruim aan bod komen in ons tijdschrift, vangen op die wijze meer licht.

Boeken op de plank zijn overigens zoals brood op de plank. Maar, zoals een Frans gezegde uitdagend stelt: *“Ce n’est pas assez de tout lire, il faut digérer ce qu’on lit”*.⁶ Voor die goede spijsvertering kunnen goede, beklijvende recensies zorgen.

Dé recensent-van-dienst in dit *Wt*-nummer is Harry Van Velthoven. Zo ontleedt hij de *Werkbare waarden* van Bart De Wever, de historicus die gaandeweg tegelijk historicus, publicist, bekende Vlaming en politicus werd en gestaag een electoraat creëerde dat grotendeels bepalend is voor de opinievorming in Vlaanderen, quod non in België (al

houdt de Belgisch-federale radar niet altijd evengoed stand tegen De Wevers politieke grijpparmen).

De grondgedachte van Van Velthovens weging van het boek is dat *“men zich in de analyse genuanceerd [kan] terugvinden, zonder daarom de politieke conclusies te delen”*. Overigens merkt Van Velthoven op dat *“wat er in het boek niet staat (...) even interessant [is] als wat er wel in staat”*.

Dicht bij het zogenaamde ‘het primaat van de politiek’ in Vlaanderen/België, bevindt Van Velthoven zich eveneens met zijn analyse van *Een geschiedenis van het sociaaleconomisch overleg in Vlaanderen (1945-2010)*. 25 jaar SERV van Ophelia Ongena, onderzoekster aan de UGent. Die publicatie presenteert immers een feitelijke geschiedenis van de SERV (Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen). Maar zij biedt, zoals de recensent opmerkt, méér dan alleen maar de geschiedenis van die instelling zelf, met name creëert zij tevens het historisch en ideologisch-theoretische kader van een Vlaamse regio die zich economisch en institutioneel ontwikkelt, tegelijk binnen het Belgische kader én binnen de evolutieve Europese ruimte.

(1) *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1973 (deel 1) - 1975 (deel 2).

(2) Behalve Ludo Simons, bestond de redactie uit Jozef Deleu, Reginald De Schrijver en Gaston Durnez.

(3) H. Van de Voorde, *Mensen of barbaren? Een eigenzinnig perspectief op de wereldpolitiek na 1945*, Kalmthout, 2011, p. 112.

(4) H. Van de Voorde, *Mensen of barbaren? Een eigenzinnig perspectief op de wereldpolitiek na 1945*, Kalmthout, 2011, p. 112.

(5) Een toespeeling op A. Westerlinck, *Wandelend al peinzend. Verzamelde opstellen*, Leuven, 1960.

(6) J. Stanislas de Boufflers, *Le Rat bibliothécaire*, 1810.

Hoe de institutionele 'Vlaamse' en 'Waal-Brusselse' ruimte(s) zich tijdens de voorbije vier decennia ontwikkelden binnen het Belgische statelijke kader, is het thema van een andere publicatie die door Van Velthoven wordt behandeld, nl. *Van een unitair naar een federaal België, 40 jaar beleidsvorming in gemeenschappen en gewesten (1971-2011). Studie naar aanleiding van 40 jaar Vlaams Parlement* van Mark Van den Weyngaert (red.).

Ten slotte beoordeelt Van Velthoven in onderhavig *Wt*-nummer de studie *Leopold I (1890-1865). De eerste koning van Europa* van de Gentse historica Gita Deneckere. De in 1830-1831 aangetreden vorst wilde op de Europese scène de soevereiniteit van het nieuwe land België verzekeren. In zijn koninkrijk zelf "wilde hij orde en rust brengen". De "door hem gevoerde Belgisch-nationale identiteitspolitiek steunde op Kerk en katholicisme, op een verstrengeling van religie en patriottisme". Want "het katholicisme was het nationalisme van België".

Ook Leopolds houding tegenover het opkomende flamingantisme wees op een "belangenparalellisme met de Vlaamse beweging", die noodzakelijk was bij de handhaving van zijn nationale verzoeningspolitiek en bij zijn verweer tegen de dreigende annexatieplannen vanuit Frankrijk.

België en zijn vorsten, het was herhaaldelijk een precaire relatie. Niet in de laatste plaats toen Leopold III in mei 1940 capituleerde in de oorlog met Duitsland en weigerde om de Belgische regering te volgen in haar 'ballingschap'. Het 'koningsdrama' herhaalde zich in 1950, toen de koning uit zijn 'ballingschap' terugkeerde naar België maar uiteindelijk moest abdiceren en de troon moest afstaan aan zijn zoon Boudewijn. Zowel tijdens dat eerste als dat tweede con-

Portret van Jozef Duysan tijdens zijn onderduiktijd in Antwerpen. [Foto archief auteur]

troversieële gebeuren omheen de Belgische koning, eiste een bepaalde Belgische minister een bijzondere, blijkbaar irrationele rol op voor zichzelf, met name de katholiek Albert De Vleeschauwer, die ook bekend werd vanwege de wijze waarop hij als minister van Koloniën de bodemrijkdommen van Belgisch Congo ter beschikking had gesteld van de geallieerden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Publicist en radiojournalist Bert Govaerts wijdde een relevante biografie aan die historisch belangrijke persoonlijkheid: *Ik alleen! Een biografie van Albert De Vleeschauwer (1897-1971)*. Wat in het bijzonder de Vlaamse beweging betreft, merkt de auteur daarin op dat de jonge militant-flamingantische volksvertegenwoordiger De Vleeschauwer uiteindelijk nauwelijks zoden aan de dijk bracht voor de Vlaamse beweging. Want "volgens een klassiek stramien, verdween de flamingant zeer snel achter de minister". Ook aan de scheefgroei inzake de taaltoestanden in Congo veranderde de minister blijkbaar niets. Maar recensent Lode Wils merkt daarbij wel op dat de flaminganten "die de vorming van een eigen staat als het doel van de Vlaamse beweging zien" alleszins hun voordeel hebben kunnen halen uit De Vleeschauwers radicale steun aan "de onverzettelikheden van Leopold III" tijdens de periode 1945-1950. "Want de tegenstelling tussen rechts Vlaanderen en links Wallonië werd zo vijf jaar lang op de spits gedreven, met blijvende gevolgen."

Aan de Vlaamse beweging en haar evolutie naar een subnatie binnen de Belgische context, wijdt Lode Wils ook aandacht in zijn recensie van de publicatie *Nouvelle histoire politique de la Belgique* van historicus en politicoloog Xavier Mabille, directeur van het christendemocratische CRISP (Centre de recherche en d'information socio-politiques). Tegelijk neemt Wils het boek *Een geschiedenis van België* van historicus en *De Standaard*-journalist Marc Reynebeau mee in zijn beschouwingen. Wils bestrijdt daarin Reynebeaus bekende stelling dat het ontstaan van de subnaties Vlaanderen en Wallonië uitsluitend te wijten is aan "hun specifieke, lokale sociaaleconomische geschiedenis. Zelfs niet hun 'volksaard' en zelfs niet hun taal" waren volgens Reynebeau debet daaraan.

Een interessante meander in de geschiedenis van België – en tegelijk een interessante casus inzake de nationalisme-theorieën – werd een paar jaren geleden aangeboord in de publicatie *Preußisch-deutsch-belgisch. Nationale Erfahrung und Identität. Leben an der deutsch-belgischen Grenze im 19. Jahrhundert* van de Duitse historicus Sebastian Scharte. Die publicatie wordt voor ons tijdschrift

beoordeeld door de Weense historicus Johannes Koll. Die wijst hierbij op “een fundamenteel methodologisch probleem (...) dat zich op het gehele boek en [op] vergelijkbare studies betreft: wat weten we uiteindelijk over het nationale denken en handelen van brede lagen van de bevolking in een gegeven regio?” Koll legt zodoende inderdaad de vinger op de wonde als het erom gaat om de gehele werkelijkheid van een gemeenschap te kennen: “*Immers zijn het meestal geletterden die ter zake dienende bronnen achtergelaten hebben of zich inspanden voor de oprichting van een monument.*”

Een recensie over een publicatie als *150 jaar Nieuwewandeling. Gevangenis Gent (1862-2012)* bevindt zich in een tijdschrift als *Wt* als het ware in een ‘zonevreemde omgeving’. Alleszins op het eerste gezicht. Want de historicus en (Lokerse) stadsarchivaris Nico Van Campenhout wijdt terecht aandacht aan het specifieke hoofdstuk in het boek waarin de Gentse gevangenis wordt gerelateerd aan de repressie tegenover een ruim aantal Vlaamse collaborateurs van de Tweede Wereldoorlog. Bekende Vlaamse leidende figuren zoals Hendrik Elias en Leo Vindevogel verbleven in de Gentse gevangenis in detentie, laatstgenoemde werd daar overigens terechtgesteld, naast zestien andere veroordeelde collaborateurs. Een meer verheffend verhaal daarentegen is het feit dat Elias er werkte aan zijn latere historische publicaties en dat de activisten Lodewijk Dosfel en Wies Moens er na de Eerste Wereldoorlog hun ervaringen te boek stelden (cf. de *Celbrieven*, die aan Moens de eerste ruime literaire bekendheid bezorgden).

Via de publicaties *Kunstpromotor Paul-Gustave Van Hecke (1887-1967)* en de *avant-garde* (Virginie Devillez) én *Paul-Gustave Van*

Hecke (1887-1967). Themanummer van Zacht Lawijd. Literair-historisch tijdschrift (Manu Van der Aa, Sjoerd Van Faassen, Hans Renders & Marc Somers, red.), beschrijft en beoordeelt Nico Van Campenhout de Vlaamse artistieke ‘entrepreneur’ Van Hecke. Die publicist, kunstverzamelaar en duizendpoot debuteerde in het activistische milieu maar nam er later afstand van en dreef ver weg van de Vlaamse beweging. Desondanks zou hij een sterke invloed blijven uitoefenen op de intellectuele ontvoogding van Vlaanderen.

In de soms harmonisch geïntegreerde maar meestal gedesintegreerde sfeer tussen de Vlaamse beweging en de evolutieve beleving van de kunst, situeert Armand Van Nimmen zijn essay *Jozef Duysans gevecht met den engel. Schermutselingen rond het graf van Paul Van Ostaijen*. Zijn bijdrage vormt een verhaal dat in de verste wortel teruggaat tot de fascinatie van Jozef Duysan voor het Vlaams-activistisch engagement van Paul Van Ostaijen. Maar in een latere fase steunt dit verhaal vooral op Duysans verlangen om de jong gestorven dichter een ‘waardige’ begraafplaats te bezorgen op het Schoonselhof in Antwerpen. De aan tbc-lijdende Van Ostaijen was in 1928 immers overleden – én ter aarde besteld – in het afgelegen Waalse dorp Anthée en zijn familie was onvoldoende vermogend om het stoffelijk overschot te laten overbrengen naar Antwerpen. Duysans plan slaagde uiteindelijk: in 1932 greep de herbegraving plaats, het artistieke grafmonument (door Oscar Jespers) werd ingehuldigd in 1937. Maar nadien werd het stil omheen de voorheen zo rusteloze figuur, tot zijn naam opnieuw naar voren trad in het kader van de Vlaamse collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog vluchtte

Duysan naar Duitsland en woonde vervolgens op een onderduikadres in Antwerpen, waar hij in 1973 overleed. In 1968 was hij in zijn eer hersteld.

De recensie-bijdrage door Lode Wils van *Natievorming onder Willem I* (R. Vosters & J. Weijermans, red.) voert onze aandacht terug naar de voorgeschiedenis van de Vlaamse beweging, in concreto naar het incubatietijdperk van het koninkrijk België en van de Belgische natievorming. Dat laatste begrip staat in dit werk centraal, omdat de ‘Belgische’ burgerij, die tijdens de overgangperiode tussen het ancien régime en de moderne tijd (de) macht wilde veroveren, “*haar volkssoevereiniteit heeft [moeten] vestigen tegen de Hollandse burgerij in, zowel als tegen de absolutistische koning [Willem I]*”. Die burgerij “*kon dat dus alleen doen in een Belgische natie, niet in een algemeen-Nederlandse*”. [f.v.]

Portret Willem I. [ADV, VPA770]

Een selectie uit de recente aanwinsten

Plaasteren borstbeeld van Pater D.A. Stracke van de hand van Jan Van Mossevelde. Vlag van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) afdeling Lauwe. Fotoalbums (jaren 1950) onder andere over de Volkskunstgroep Uylenspieghel. (1)

[BE ADVN ACO COLLECTIE ADVN]

Verbandsberichten (jaren 1980) van diverse afdelingen van de Nationalistische Studentenvereniging (NSV) en audiovisueel materiaal uit voornamelijk de Vlaams-nationalistische jeugdbeweging. (2)

[BE ADVN AC53 ARCHIEF JAN CREVE]

Werkingsarchief (2001-2010) van het Verbond van Vlaamse Oud-Strijders.

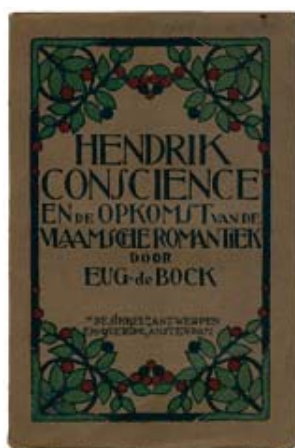
[BE ADVN AC61 ARCHIEF VERBOND VAN VLAAMSE OUD-STRIJDERS (VERBOND VOS)]

Documenten, boeken en periodieken (2005-2008) over de werking van de Federatie van Vlaamse Kringen (FVK)-Rodenbachfonds.

[BE ADVN AC75 ARCHIEF GUIDO STEVENS]

Collectie boeken en periodieken omtrent de Vlaamse beweging. (3)

[BE ADVN AC83 ARCHIEF WALTER DECONINCK]

Boeken uit de nalatenschap van Volksunie-(VU-)politicus André De Beul.

[BE ADVN AC101 ARCHIEF ANDRE DE BEUL]

Documenten (ca. 1990-2010) over Walter Maes zijn politieke activiteiten achtereenvolgens binnen de Volksunie (VU) en Open VLD.

[BE ADVN AC211 ARCHIEF WALTER MAES]

Documentatie (2002-2007) over de deel-

name van Spirit aan de verkiezingen in de regio Gent.

[BE ADVN AC285 ARCHIEF FRANK BOMBEKE]

Dossiers (1930-2010) over de IJzerbedevaarten, de Vlaams Nationale Zangfeesten en de Nekka-Nachten.

[BE ADVN AC345 ARCHIEF HERMAN VAN HOVE]

Documenten en periodieken (1948-1958) van het Algemeen Diets Jeugdverbond (ADJV) en haar afdelingen.

[BE ADVN AC454 ARCHIEF ALGEMEEN DIETS JEUGDVERBOND (ADJV)]

Documenten en audiovisueel materiaal (1961-1969) over de werking en de organisatie van het Verbond Blauwvoetvendels (VBV). Met stukken van de Blauwvoetfederatie groep Turnhout (1966-1967) en de Blauwvoetfederatie groep Merksem (1965-1984). (4)

[BE ADVN AC495 ARCHIEF BLAUWVOETFEDERATIE (BF)]

Werkingsarchief (2000-2011), voornamelijk administratie en boekhouding van Volksuniejongeren (VUJO) en de rechtsopvolger L² (of L kwadraat).

[BE ADVN AC537 ARCHIEF L²]

Dossiers (ca. 1960-1990) inzake België in de Wereld (BIW)/Vlamingen in de Wereld (VIW), Vlamingen in de Wereld-Ontwikkelings-samenwerking (VIWOS), Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand (VVOB) en Algemeen-Nederlands Verbond (ANV) (voornamelijk de Werkgroep 'De Nederlanden in de Wereld'). Ook luisterspelen en artikels van en over Arthur Verthé naast een reisverslag (1969)

over Zuid-Amerika. Het archief bevat typoscripten van de vorme en van Chris Heytenis (werkzaam bij de indianen in Paraguay). (5)
[BE ADVN AC565 ARCHIEF ARTHUR VERTHE]

Werkingsarchief (1983-2010) van de verschillende IJzerbedevaartwerkgroepen aangevuld met documenten van Ivan en Ingrid Gheysens-Janssens.

[BE ADVN AC607 ARCHIEF GHEYSENS-JANSSENS; BE ADVN AC740 ARCHIEF GEWESTELIJKE IJZERBEDEVAARTWERKGROEP 'KAMIEL VAN DAMME' LAND VAN RODE; BE ADVN AC914 ARCHIEF VOS-IJZERBEDEVAARTWERKGROEP GENTBRUGGELEDEBERG; BE ADVN AC927 ARCHIEF PROVINCIALE IJZERBEDEVAARTWERKGROEP OOST-VLAANDEREN]

Documenten (voornamelijk poëzie- en gedichtenbundels van Omaar Mortier) en voorwerpen uit het Kamp van Lokeren (1945-1947). In beperkte mate ook briefwisseling met het IJzerbedevaartcomité (1992-1995).
[BE ADVN AC666 ARCHIEF OMAAR MORTIER]

Dossier (1971-1977) over de vereniging Ontdek de Wereld.
[BE ADVN AC690 ARCHIEF HUGO RAU]

Vergaderstukken (2008-2011) van het bestuur van het Priester Daensfonds.
[BE ADVN AC771 ARCHIEF FRANS VAN CAMPENHOUT]

Werkingsarchief (2001-2009) van het nationaal secretariaat van de Sociaal-Liberale Partij (SLP).
[BE ADVN AC900 ARCHIEF SOCIAAL-LIBERALE PARTIJ (SLP)]

Boeken uit de nalatenschap van de Vlaamse cultuurfilosoof Max Lamberty.
[BE ADVN AC912 ARCHIEF MAX LAMBERTY]

Briefwisseling en documentatie over het ontslag van René Van Hege uit de Hoogeschoolbond (1916-1920).
[BE ADVN AC913 ARCHIEF RENE VAN HEGE]

Boeken uit de nalatenschap van oud-VNV-parlements lid Karel Lambrechts.
[BE ADVN AC915 ARCHIEF KAREL LAMBRECHTS]

Dossiers (2001-2004) samengesteld door Rob Verreycken inzake het onderzoek van het Vlaams Blok naar de stedelijke financiën in Antwerpen (onder andere de VISA-crisis) en over het proces rond de racismeklacht tegen het Vlaams Blok.
[BE ADVN AC916 ARCHIEF ROB VERREYCKEN]

Briefwisseling (1927-1937) van Piet Meuwissen met zijn familie over zijn activiteiten binnen de Vlaamse studentenbeweging in Leuven. (6)
[BE ADVN AC917 ARCHIEF PIET MEUWISSEN]

Filmbanden met uitzendingen van de Vlaams-Nationale Omroepstichting (VNOS).
[BE ADVN AC938 ARCHIEF VLAAMSE RADIO EN TELEVISIE (VRT)]

[Sommige archieven bevinden zich nog in de verwerkingsfase en zijn niet onmiddellijk raadpleegbaar]

4

5

6

JULES DE SAINT-GENOIS (1813-1867)

Een grafmonument voor een edelman

Op 22 maart 2013 zal het precies tweehonderd jaar geleden zijn dat in Sint-Kwintens-Lennik een edelman werd geboren die een belangrijke rol heeft gespeeld in de Vlaamse beweging omstreeks het midden van de negentiende eeuw. Jules Ludger Dominique Ghislain baron de Saint-Genois des Mottes kwam uit een oud Franstalig adellijk geslacht. Hij liep school aan het college in Mechelen en studeerde daarna aan de universiteit in Gent. Hij promoveerde er tot doctor in de rechten. Aan de universiteit leerde hij Pierre De Decker kennen, die in 1855 regeringsleider zou worden; de twee werden levenslange vrienden.

Jules de Saint-Genois had echter vooral interesse voor geschiedenis. In 1834 publiceerde hij zijn *Histoire des Avoueries en Belgique*, wat hem prompt een prijs van de Académie royale des Arts, des Sciences et

des Belles-Lettres de Belgique opleverde. Niettemin weigerde hij een leerstoel aan de universiteit van Luik. Hij verkoos de plaats van provinciaal archivaris van Oost-Vlaanderen. Dat gaf hem de mogelijkheid en de inspiratie om verder aan historisch onderzoek te doen. In 1843 aanvaardde hij wel een leerstoel aan de universiteit in Gent; hij werd er tevens bibliothecaris.

Wat later werd De Saint-Genois actief in de politiek. In 1848 werd hij als katholiek raadslid verkozen in de gemeenteraad van Gent. Van 1854 tot 1857 was hij er schepen van Onderwijs. In 1846

werd hij lid van de Académie royale de Belgique. Van 1859 tot aan zijn overlijden leidde hij de commissie die de publicatie voorbereidde van de *Biographie nationale*. Hij maakte het verschijnen van het eerste deel nog mee.

In de Académie verdedigde hij met overtuiging de Vlaamse taalbelangen. Maar ook daarbuiten toonde hij zijn belangstelling voor de Vlaamse verzuchtingen. Hij was lid van De Tael is gansch het Volk en in 1851 was hij een van de medeoprichters van het Willemsfonds. Hij bleef tot

Baron Jules de Saint-Genois kreeg zijn laatste rustplaats in een familiegraf op het Campo Santo in Sint-Amandsberg. Het monument staat tegen de gevel van de kapel. [ADV, VEV377]

Een heruitgave van *Les Flamands d'autrefois* uit 1866 van baron De Saint-Genois. In 1907 vertaald naar het Nederlands. [ADV, VB7946]

in 1855 de eerste voorzitter van deze culturele organisatie. De Saint-Genois zag de Vlaamse beweging als een element ter consolidatie van België, wat bleek uit de wellicht door hem geformuleerde doelstelling van het Willemsfonds: de *“nederduitsche tael en letterkunde en al wat haer aengaet krachtadig onder-*

steunen en aenmoedigen, ter versterking van den algemeenen nationalen geest in België”. In 1856 drong hij bij Pierre De Decker aan op de instelling van de Grievencommissie. Voorts werkte hij mee aan verschillende tijdschriften en aan de verslagen van de Nederlandse Taal- en Letterkundige Congressen. Jules de Saint-Genois overleed op 10 september 1867 in Rooigem, nauwelijks 54 jaar oud. Hij werd begraven in Sint-Amandsberg op het Campo Santo, het kerkhof met de graven van Vlaamse vooraanstaande persoonlijkheden waaraan hijzelf reeds een aantal bladzijden had gewijd. Het grafmonument staat tegen de gevel van de Sint-Amanduskapel. [rs]

Bronnen bij deze bijdrage: A. Deprez, *Saint-Genois des Mottes, baron Jules L.D.G. de*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tiel, 1998, pp. 2689-2690; A. Stynen, *Een geheugen in fragmenten. Heilige plaatsen van de Vlaamse beweging*, Tiel, 2005; L. Stynen, *Anderhalve eeuw flirten met Willems*. Het verhaal van een ideologische receptie, in: *Verslagen en Mededelingen van de KANL*, vol. 121, 2011, nr. 1, pp. 87-117.

Expositie René De Clercq

De expositie rond het werk van René De Clercq die werd opgezet naar aanleiding van de studiedag begin november is te bezichtigen in de tentoonstellingsruimte van het ADVN. De expositie loopt nog tot 1/3/2013, van maandag tot vrijdag, 9 -16u. [RED]

Leeszaal

Van 2/1/2013 af is de leeszaal van het ADVN geopend van maandag tot vrijdag van 9 tot 16u, behalve op dinsdag, van 10 tot 16u. De lijst van sluitingsdagen over 2013 vindt u op de website. [RED]

Nationalism and federalism in Belgium

Begin dit jaar werd de Duitse historicus dr. Johannes Koll geïnterviewd over de historiek van het nationalisme en federalisme in België. Het interview werd vertaald naar het Engels en kan u nalezen op onze website. www.advn.be [RED]

De kwestie Voeren

De redactie wenst een korte aanvulling te geven bij het artikel *De kwestie Voeren* (in: *ADVN-Mededelingen*, nr. 37). Op pagina 4, onder *Een klein stukje land met grote betekenis: Voeren*, willen wij graag de passage "(...) de streektaal, een amalgaam van elementen uit het Frans, Duits en Nederlands" verduidelijken. De Franse bezetting vormde in 1794 de aanloop naar een systematische verfransing van de Overmaasdorpen, met een pauze tussen 1815 en 1831. De Voerdorpen waren hierop een uitzondering, zij geraakten daardoor taalgewijs geïsoleerd (en waren later meer op Luik aangewezen). [RED]

ADV N

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advfn.be